

UOT 37:001

M.İ.İlyasov

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

museybilyas@gmail.com

“PEDAQOJİ UNIVERSİTET-MƏKTƏB” SİSTEMİNDƏ ŞAĞIRDLƏRİN PEDAQOJİ PEŞƏYÖNÜMÜNÜN FORMALAŞDIRILMASI

Açar sözlər: sistem, peşəyönümü, müəllim, məktəb, maraq

Məktəbin qarşısında duran ən mühüm məqsədlərdən biri şagirdlərin peşəyönümünün düzgün təşkili və onların peşə seçiminin elmi şəkildə həll edilməsidir. Son illər bu sahədə müəyyən irəliləyişlərin olmasına baxmayaraq şagirdlərin pedaqoji peşəyönümünün təşkilində və orta məktəb məzunlarının müəllimlik peşəsinə yönəldilməsində bəzi nöqsanlar hələ də qalmaqdadır. Məzunların peşə seçimi probleminin çox hallarda onların topladıqları balların nəticələri ilə “həll olunması” müəllim peşəsi seçən gənclərin heç də hamısının bu sahədə seçiminin maraqları və qabiliyyətləri əsasında olmadığını göstərir. Buna görə də şagirdlərin pedaqoji peşəyönümü üzrə işlərin aparılmasında ali pedaqoji təhsil müəssisələrinin köməyinin təşkili və bu prosesdə fəal iştirak etmələri olduqca əhəmiyyətlidir. Pedaqoji peşəyönümünün “Pedaqoji universitet-məktəb” sistemində təşkil edilməsi məktəbin ən yaxşı şagirdlərinin müəllim peşəsi seçmələrinə əsaslı təsir göstərə bilər. Bunun müsbət nəticəsi isə ölkənin təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsidə özünü göstərir.

М.И.Ильясов

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРОФОРИЕНТАЦИИ ШКОЛЬНИКОВ В СИСТЕМЕ «ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ- ШКОЛА»

Ключевые понятия: система, профориентация, преподаватель, школа, интерес

Одна из важнейших целей средней школы – правильная организация профориентации школьников и научное решение их выбора профессии. Несмотря на некоторый прогресс в этой области за последние годы, еще существуют некоторые недостатки в организации педагогической профессии учащихся и ориентации выпускников средних школ на профессию учителя. Тот факт, что проблема выбора профессии выпускником часто «решается» по результатам набранных баллов, показывает, что не все молодые люди, выбирающие профессию учителя, руководствуются своими интересами и способностями в этой сфере. Поэтому очень важно организовать содействие высших педагогических учебных заведений в профориентации школьников по педагогической профессии и принять активное участие в этом процессе.

Организация профориентации педагогической профессии в системе «Педагогический университет-школа» может существенно повлиять на выбор лучших учащихся школы педагогической профессии. Положительный результат от этого выражается в повышении уровня образования в стране.

M.I.Ilyasov

FORMATION OF CAREER ORIENTATION OF STUDENTS IN THE "PEDAGOGICAL UNIVERSITY-SCHOOL" SYSTEM

Keywords: system, career orientation, teacher, school, interest

One of the most important goals of the school is the proper organization of students' careers and the scientific solution of their career choices. Despite some progress in this area in recent years, there are still some shortcomings in the organization of the pedagogical profession of students and the orientation of high school graduates to the teaching profession. The fact that the problem of graduates' career choice is often "solved" by the results of their scores shows that not all young people who choose the teaching profession are based on their interests and abilities in this field. Therefore, it is very important to organize the assistance of higher pedagogical educational institutions in the work of students in the pedagogical profession and to take an active part in this process. The organization of the pedagogical profession in the "Pedagogical University-school" system can have a significant impact on the choice of the best students of the school for the teaching profession. The positive result of this is reflected in raising the level of education in the country.

Müasir məktəbin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən və mürəkkəb problemlərdən biri “təhsilalanların istedad və qabiliyyətlərinin reallaşdırılması, müstəqil həyata və peşə seçiminə hazırlanması” [3, s.29] probleminin şüurlu şəkildə həll edilməsidir. Bu, bütövlükdə cəmiyyətin sosial və iqtisadi həyatının və ayrı-ayrı şəxslərin gələcəyinin düzgün qurulması, həyatda hər kəsin öz yerini düzgün tapa bilməsi ilə birbaşa bağlı olduğundan ona təkə orta məktəb kollektivinin deyil, həm də bütün insanların maraqlı olması olduqca vacibdir. Bu sahədə xüsusi həssaslıq tələb edən, cəmiyyətin tərəqqisi, inkişafı və güclü olması ilə birbaşa bağlı olan problemlərdən biri, həm də birincisi məktəbdə **pedaqoji peşəyönümünün**, şagirdlərin müəllim peşəsinə maraq və meylinin inkişaf etdirilməsidir. “Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın təhsilimizin qarşısında qoyduğu bir çox tələyüklü vəzifələrin [2] yerinə yetirilməsində bu problemin elmi şəkildə həll edilməsi olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Fərəhli haldır ki, son bir-iki ildə orta məktəb məzunları arasında müəllim peşəsinə maraq göstərən məzunların təkə sayında deyil, həmçinin onların buraxılış və qəbul imtahanlarında topladıqları ballarda da artım, yüksəliş müşahidə

olunmaqdadır. Son beş ilə qədərki illərdə pedaqoji təhsil müəssisələrinə qəbul olunan abituriyentlər arasında 500 və ondan bir qədər çox bal toplayanların sayı çox cüzi olduğu halda, indi bu sahədə göstəricilər çox yüksəkdir. Xüsusən Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinə qəbul olunanlar arasında hətta 600 baldan yuxarı nəticə göstərən abituriyentlərin də sayı çoxalmışdır. Belə bir faktı xatırlamaq yerinə düşər ki, 2014-2015-ci tədris ilində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinə qəbul olan abituriyentlər arasında qəbul imtahanlarında 500-dən yüksək bal toplayanların sayı cəmi 20 nəfər olmuşdursa, 2018-2019-cu tədris ilində bu göstərici 566 nəfər olmuşdur. 2017-ci ilə nisbətən 2018-ci ildə yüksək balla ADPU-ya qəbul olanların sayı 46 faiz çox olmuşdur. Bunlar bir tərəfdən ölkəmizdə müəllim peşəsinin nüfuzunun yüksəldilməsi istiqamətində aparılan işlərin, digər tərəfdən məzunların işlə təmin olunmaları imkanlarının genişliyi və başqa bir tərəfdən isə orta məktəblərdə pedaqoji peşəyönümü üzrə müəllimlərin apardıqları işlərin nəticəsi kimi dəyərləndirilməlidir. Lakin onu da qeyd etmək zəruridir ki, bunları heç də kifayətləndirici hesab etmək olmaz. Bu sahədə daha yüksək müvəffəqiyyətlər əldə etmək üçün daha böyük imkanlar vardır və bunların reallaşdırılması üçün istər orta məktəblərdə, istərsə də ali məktəblərdə geniş işlər görülməlidir. Məktəb ən yaxşı məzunlarının məhz müəllim peşəsinə istiqamətləndirilməsi üçün pedaqoji peşəyönümü işlərini gücləndirməli və bu istiqamətdə çox işlər görməlidir. Ən perspektivli, yaradıcı düşüncəyə malik, öyrənməyə və öyrətməyə yüksək qabiliyyəti olan şagirdləri ilə müəllimlik peşəsi üzrə peşəyönümü işlərinin aparılmasına mühüm diqqət verməlidir [5, s.248-249]. Müəllim savadlı, yüksək peşəkarlıq və səriştəliliyə malik olarsa, onda onun hazırladığı şagirdlər də harada olurlarsa olsunlar, özlərini doğruldacaq və yüksək nəticələr göstərəcəklər. Ulu Öndər Heydər Əliyevin dediyi kimi, “Orta məktəbdə, ali məktəbdə hər bir müəllim bilməlidir ki, onun üzərinə düşən vəzifə, onun dövlət üçün, millət üçün, Azərbaycan xalqı üçün bütün başqa sahələrdə fəaliyyət göstərən insanların hamısının işindən ən gərəklisidir, ən lazımlısıdır” (4, s.546). “Əgər müəllim olmasa, heç birimiz cəmiyyətdə tutduğumuz yeri tuta bilməz və fəaliyyət göstərə bilmərik” [4, s.310].

Bu gün cəmiyyətimizdə məktəbə “gedib-gəlməsinə görə” müəllim adlandırılan və ya müəllimlik diplomu alıb başqa sahələrdə işləyən “müəllim”lərə deyil, “peşəsinə və şagirdlərə olan məhəbbətini özündə birləşdirən”, əsl **müəllim olan müəllimlərə** böyük ehtiyac vardır. Məhz bu ehtiyacı təmin etmək üçün orta məktəblərdə pedaqoji peşəyönümü üzrə işlərin gücləndirilməsinə, bu işlərin davamlı və dayanıqlı olmasına ciddi yanaşılmalıdır. Bu işdə ali pedaqoji məktəblərin orta məktəblərlə sıx əməkdaşlığına, birgə fəaliyyət göstərmələrinə böyük önəm verilməlidir.

Pedaqoji peşəyönümü – gənclərin sərbəst və şüurlu şəkildə müəllim peşəsinə seçməsinə nəzəri və praktik cəhətdən hazırlanmasını təmin edən sistemdir və sistemli fəaliyyətdir. Onun məqsədi gənclərin pedaqoji sahədə peşə seçiminin

şüurlu şəkildə həll edilməsindən ibarətdir. Məktəblərimizin dərin savadlı, bilikli, öz işini sevən, ondan zövq alan, yaradıcı, novator, həyatını gənc nəslin həyata hazırlanmasına həsr etməkdən qürur duyan müəllimlərlə təmin olunması və gənc nəslin təhsilinin daha etibarlı əllərdə olması olduğundan bu problemlə həm də müəllim hazırlığı ilə bilavasitə məşğul olan ali pedaqoji təhsil müəssisələrinin də yaxından məşğul olması zəruridir. **“Pedaqoji universitet-məktəb”** sistemində bu problemin həllində əməkdaşlığın gücləndirilməsi bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Peşəyönümü mürəkkəb və kompleks problemdir. Bu, özündə sosial, iqtisadi, psixoloji, pedaqoji, tibbi-fizioloji aspektləri birləşdirir və bunlar həm eyni zamanda, həm də bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə təsir göstərir. Şagirdlərin pedaqoji peşəyönümündə də bunların nəzərə alınması və bu prosesə kompleks yanaşılması onun müvəffəqiyyətinin təmin edilməsinin əsas amillərindən biridir. Bunlarla yanaşı, peşəyönümü işlərində məqsədyönlülüyün və sistemliliyin təmin olunması, müxtəlif forma və metodlardan istifadə edilməsi də bu təminatda xüsusi yer tutur.

Pedaqoji peşəyönümü üzrə “Pedaqoji universitet – məktəb” sisteminin dəqiq mexanizminin olması, onun texnoloji tərəflərinin işlənilib hazırlanması çox vacibdir. Belə bir mexanizm olmadan aparılan işlərin epizodik və systemsiz şəkildə olacağı şəksizdir. Buna görə də bu prosesə universitetin fəal rəhbərlik etməsi və onu özünün fəaliyyətinin bir hissəsi kimi qəbul etməsi olduqca zəruridir.

Şagirdlərlə pedaqoji peşəyönümü işlərinin aparılması məktəbin ümumi peşəyönümü sistemində əsas yerlərdən birini tutur. Bu sistemin əsas komponentləri olan peşə maarifi, peşə məsləhəti, peşələr üzrə seçmə, ilkin peşə adaptasiyası və peşə tərbiyəsi məktəbin pedaqoji peşəyönümü işində də əsas götürülməli və işlərin bu sistemdə mərhələlər üzrə aparılması onun nəticəyönlülüyünün əsas təminatından biridir.

Təcrübə göstərir ki, şagirdlərdə müəllimlik peşəsinə maraq ilk növbədə ailədə yaranır və məktəb illərində bu maraq ya daha da inkişaf edir, ya da öz yerini başqa peşə və ixtisaslara verir. Məktəb dövründə, tədrisin, müəllimlərin təsiri ilə yaranan maraqların da dairəsi heç də kiçik deyildir. Lakin maraq və motivlərin nəyin və kimin təsiri ilə yaranmasına deyil, başlıca diqqətin onların inkişaf etdirilməsinə yönəldilməsi bu prosesin rentabelliyində əsas yer tutur.

Orta məktəbdə şagirdlərin pedaqoji peşəyönümünün inkişaf etdirilməsinin əsas amillərindən biri bu sistemə müvafiq olaraq metodların düzgün seçilməsi və tətbiq edilməsidir. Bu baxımdan mövcud metodların belə bir sistemlə qruplaşdırılması və onların kompleks tətbiqinə nail olunmasını məqbul hesab etmək olar: 1) sorğu-məlumat və maarifləndirici metodlar; 2) psixodiyagnostik metodlar; 3) peşə seçiminə pedaqoji dəstək və mənəvi yardım metodları; 4) yekun qərarın qəbulu üçün seçilmiş metodlar.

Sorğu-məlumat və maarifləndirici metodların tətbiqində başlıca məqsəd iki bir-biri ilə bağlı olan problemin həll edilməsidir: 1) şagirdlərin peşələr, o cümlədən

müəllim peşəsi haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin üzə çıxarılması; 2) onların məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, seçiləcək peşəyə aid biliklərin dərinləşdirilməsi. Bura şifahi sorğu, test tapşırıqları, anket sorğusu, professioqramlarla tanışlıq, müşahidə, ekskursiya, videonümayişlərdən istifadə, “Mənim peşə vizionum”, “Müəllim peşəsinin romantikası” və s. mövzularda esse və referatların yazdırılması mühümdür.

Psixodiagnostik metodların tətbiqində məqsəd şagirdlərin peşə meyilləri ilə yanaşı, peşə yararlılığını, yəni maraq göstərdikləri müəllimlik peşəsinə həm psixoloji, həm də fizioloji cəhətdən yararlılıqlarının hansı səviyyədə olduğunu üzə çıxarmaqdan ibarətdir. Bunun üçün onlarla test yoxlamalarının və monitorinqlərin aparılması, esselərin yazılması, müəyyən anketlərdən istifadə etməklə sorğuların aparılması, psixofizioloji durumlarının müəyyənləşdirilməsi kimi tapşırıqların aparılması zəruridir. Psixodiagnostik metodların tətbiqində qabaqcadan hazırlanmış xüsusi resursların olması bu prosesin daha etibarlı olmasını təmin edir.

Peşə seçiminə pedaqoji dəstək və mənəvi yardım metodlarının düzgün müəyyənləşdirilməsinin bu proses üçün əhəmiyyəti olduqca mühümdür. Burada şagirdlərin seçimini dəyərləndirmək, onlara psixoloji yardım və dəstək göstərmək şagirdlərin seçdikləri peşələrə daha dərindən bağlanmalarına səbəb olur. Bu metodların tətbiqində əsas məqsəd məhz bu seçimin təkə şagirdin özü üçün deyil, cəmiyyətimiz üçün də nə dərəcədə faydalı olduğunu onlara dərk etdirmək, çətinliklərin aradan qaldırılmasında onlara yardımçı olmaqdan ibarətdir. Bunun üçün tibbi, psixoloji və pedaqoji peşə məsləhətlərinin aparılması, mümkün variantlardan istifadə etməklə onların pedaqoji peşə haqqında bilik və təsəvvürlərinin genişləndirilməsinə yardım edilməsi, seçəcəkləri ixtisas üzrə biliklərinin dərinləşdirilməsinə yardımçı olmaq kimi vasitələrdən istifadə edilməsi zəruridir.

Başlıca mərhələlərdən biri yekun qərarın qəbulu olduğundan bunun üçün bir sıra metodlardan istifadə edilməsidir. Burada əsas məqsəd şagirdlərin yekun qərar verməsində sərbəstliyinin təmin olunması, qərarın şagirdin özü tərəfindən düşünülmüş şəkildə verilməsi və onun reallaşdırılması istiqamətində görəcəyi işlərdə ona kömək etməkdir. Bunun üçün seçilmiş metodlar sırasında müzakirələrin, debatların, dəyirmi masaların, “Mənim peşə karyeram”, “Müəllimin psixoloji portreti” və s. kimi esse və referatların yazdırılması və s. metod və vasitələrdən istifadə etmək olduqca təsirlidir.

Məzmunu və metodları əsasən bu istiqamətləri əhatə edən işlər şagirdlərin müəllim peşəsinə hazırlığının necə və hansı səviyyədə olmasını üzə çıxarmaq və peşə seçimində onlara yardımçı olmaq məqsədi daşıyır. Bu işlərə ADPU-nun və müəllim hazırlığı ilə məşğul olan digər təhsil ocaqlarının qoşulması və yardımını mühüm əhəmiyyət daşıyır. Hələ 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilən “Azərbaycan Respublikasında fasiləsiz pedaqoji təhsil və müəllim hazırlığının konsepsiya və strategiyası”nda universitetlərin qəbul

imtahanlarına qədərki dövrdə ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərin pedaqoji təhsilə cəlb edilməsi üçün müxtəlif forma və metodların tətbiq edilməsilə pedaqoji yönümlü siniflərin, liseylərin, fakültələrin, məktəblərin, hazırlıq kurslarının, hazırlıq şöbələrinin yaradılmasına cəlb edilməsi xüsusi vurğulanmışdır” [1, s.295].

Müşahidə və tədqiqatlar göstərir ki, orta məktəb şagirdlərinin peşə yönümü işlərinə və müəllim peşəsi seçməyə hazırlanmasında ADPU və digər pedaqoji təhsil müəssisələrinin cəlb olunması özünün nüfuzu və tətbiq olunacaq metod və formaların rəngarəngliyi ilə mühüm təsir imkanlarına malikdir. Bu baxımdan universitetdə yaradıla biləcək “Gənc tədqiqatçılar dərnəyi”nin və ya aşağıda haqqında bəhs ediləcək **“Gələcək müəllimlər məktəbi”**nin mühüm rolu vardır. Ali məktəbin orta məktəblə belə bir əməkdaşlıq etməsi, şagirdlərlə pedaqoji peşəyönümü işlərində orta məktəb müəllimləri ilə birgə fəaliyyətin təşkili bu işlərin səmərəli olmasında əlverişli rol oynaya bilər.

Bir ildən çox yaşadığımız pandemiya dövrünün şagirdlərlə aparılan dərslərdən tərbiyəvi işləri iflic halına salması peşəyönümü işlərindən də yan keçməmişdir. Ötən tədris ilində bu problem yalnız “valideyn-övlad” müstəvisində öz həlini tapmışdır. Bu hal cari tədris ilində də belə davam edir. Başqa bir çox işlər kimi, şagirdlərin peşəyönümü işlərinin də aparılmasına məktəbin təsir imkanları yox dərəcəsidir. Lakin postpandemiya dövründə bu işlərin ikiqat gücləndirilməsinə ehtiyac olacağı şübhəsizdir. Bununla bağlı yaxın gələcəkdə Pedaqoji Universitetin və digər pedaqoji təhsil müəssisələrinin şagirdlərlə pedaqoji peşəyönümü üzrə bir sıra sistemli və kompleks işləri aparmaları zəruri olacaqdır.

“Pedaqoji universitet-məktəb” sistemində şagirdlərin pedaqoji peşəyönümünün formalaşmasında ən əlverişli vasitələrdən biri kimi “Gələcək müəllimlər məktəbi”nin yaradılması peşə təhsilinə qədər gələcəkdə müəllim peşəsini seçmək istəyən gənclərin yol xəritələrini dəqiq müəyyənləşdirmək və pedaqoji peşəyönümlərini düşünülmüş şəkildə reallaşdırmağa müəyyən əsaslar yaratmaqda mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada işlərin elmi-pedaqoji cəhətdən sistemli, məzmunlu və kompleks şəkildə aparılması həyatını müəllimlik peşəsi ilə bağlamaq istəyən gənclərin müəllimlik peşəsini seçmələrində əlverişli stimullar formalaşdırmaqla aşağıdakı üç mühüm funksiyaları daşımaqda əsaslı fəaliyyət göstərə bilər: 1) şagirdlərin pedaqoji peşə ilə daha yaxından tanış olmaları və bu peşə üzrə bilik, məlumat və təsəvvürlərin genişləndirilməsi; 2) universitetdə müəllim hazırlığının məzmununu ilə tanışlıq; 3) şagirdlərin müəllim peşəsinə maraq və meyillərinin daha da dərinləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsi. Bu məqsədlərin reallaşdırılması və onun fəaliyyətinin aşağıdakı məzmun və istiqamətlərdə qurulmasını faydalı hesab edirik:

1. “Gələcək müəllimlər məktəbi”nin əməkdaşlarının orta məktəblərdə olması, peşəyönümü haqqında söhbətlərin aparılması, şagirdlərin düzgün peşə seçimi etmələri üçün onlara məsləhətlərin verilməsi.

2. Şagirdlərin peşə niyyətlərinin öyrənilməsi məqsədilə onlarla sorğuların

keçirilməsi və tədqiqat xarakterli müəyyən işlərin aparılması.

3. Pedaqoji peşəyə maraq göstərən şagirdlərin müəyyənləşdirilməsi, onların “Gələcək müəllimlər məktəbi”nə daxil olmaları üzrə işlərin aparılması: a) şagirdlərlə əməkdaşlıq haqqında məktəblə və valideynlərlə əlaqə saxlamaq; b) şagirdlərlə bu əməkdaşlıq haqqında müqavilə bağlamaq.

4. “Gələcək müəllimlər məktəbi”nin formalaşdırılması və burada praktik işlərin aparılması:

1) Universitetdə “Açıq qapı” günlərinin təşkili və şagirdlərin universitetlə tanışlığının həyata keçirilməsi. Bunun təkəcə ekskursiya ilə məhdudlaşdırılmaması gərəkdir. Şagirdlər universitetin həyatı ilə daha yaxından tanış olmalıdırlar. Bu məqsədlə aşağıdakı bir sıra işlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab edirik:

- şagirdlərin universitetin auditoriyaları, kabinet və laboratoriyaları ilə tanış edilməsi;

- şagirdlərin mühazirə və seminar məşğələlərində müşahidəçi kimi iştiraklarının təmin edilməsi;

- şagirdlərlə “ustad dərslərinin” aparılması, onlara universitetin təhsil və gündəlik həyatı haqqında məlumatların verilməsi;

- müəllim peşəsinin pasportu ilə şagirdlərin yaxından tanış edilməsi;

- şagirdləri maraqlandıran suallara cavab verilməsi, onlara müəllim hazırlığının məzmunu və formaları haqqında məlumatların verilməsi

- universitetdə keçirilən auditoriyadankənar (bayramlar, tarixi günlər, konfranslar, yarışlar, müsabiqələr və s.) tədbirlərdə şagirdlərin iştirakının təmin edilməsi və s.

2) Seçilmiş şagirdlərlə pedaqoji peşə üzrə peşə yararlılığı üzrə tədqiqatların aparılması. Bunun üçün onlarla müəyyən anket sorğularının, testlərin, eksperimentlərin aparılması və nəticənin hesaba alınması.

3) Universitetin yuxarı kurs tələbələrinin orta məktəblərdə olmaları və məktəblilərlə qarşılıqlı əməkdaşlıqlarının təşkil edilməsi.

4) Şagirdlərlə müəllim peşəsi üzrə müəyyən seminarların təşkili və keçirilməsi.

5) “Mən nə üçün müəllim peşəsini seçmək istəyirəm?” mövzusunda esse müsabiqəsinin və ya “Peşə müdafiəsinin” təşkili və keçirilməsi, fərqlənən şagirdlərin rəğbətləndirilməsi və s.

“Gələcək müəllimlər məktəbi”nin yaradılması və bu məktəbə pedaqoji rəhbərliyin səmərəli təşkili orta məktəblə universitet arasında körpü rolunu oynamaqla yanaşı, şagirdlərin pedaqoji peşəyönümünün elmi şəkildə həllində həm məktəbə, həm də ali məktəbə olduqca yüksək fayda verə bilər. Universitetlə məktəb arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi şagirdlərin müəllim peşəsinə maraq və meyillərinin gücləndirilməsinə təsir etməklə yanaşı, bu prosesdə fəallıq göstərən ali məktəb tələbələrinin də peşə adaptasiyasına əlverişli təsir göstərə bilər.

“Gələcək müəllimlər məktəbi” könüllülük əsasında yaradılır və buna

peşəyönümü sahəsində tədqiqat aparan, bu sahədə səriştəsi olan pedaqoq və psixoloqlar rəhbərlik edirlər. Gənc müəllimlərdən və magistrantlardan, həmçinin universitetin yuxarı kurs tələbələrindən ibarət əməkdaşlar bura cəlb olunurlar. Məktəb bir tədris ili ərzində fəaliyyət göstərir və işlərini növbəti illərdə də davam edir.

“Gələcək müəllimlər məktəbi” əvvəlcədən hazırlanmış, müzakirə edilərək qəbul edilmiş dəqiq proqram və plan əsasında fəaliyyət göstərir. Qeyd etmək lazımdır ki, “Məktəb”in işi şagirdlərlə məhdudlaşdırılmır. Burada müəllimlərlə, sinif rəhbərləri ilə, məktəb psixoloqu ilə yaxın əməkdaşlıq etmək proqramda xüsusilə nəzərə alınmalı və bu istiqamətdə də görüləcək işlər planlaşdırılmalı, həyata keçirilməlidir. Belə ki, pedaqoji kollektivlə müxtəlif konsiliumlar aparılmalı, məktəbin dərscənkənar tədbirlərin təşkilatçıları (ictimai və sosial təsisatlar) ilə birgə əməkdaşlıq formaları müəyyənləşdirilməli, məktəb kollektivi ilə peşəyönümü fəaliyyətinin koordinasiyası təşkil edilməli və onların da məktəbin işinə dəstək olmalarına nail olunmalıdır. Üçüncü istiqamət isə valideynlərlə aparılan işlərdən ibarət olmalıdır. Təşkilatçıların sinif iclaslarında iştirak etmələri, valideynlərlə bilavasitə söhbətlər aparmalı, onlarla fikir mübadiləsi, əməkdaşlıq etmələri aparılan işlərin nəticəyönümlülüyünə bilavasitə təsir göstərən amil olduğundan buna xüsusi həssaslıqla yanaşılmalıdır. Bunlara əsaslanmaqla “Gələcək müəllimlər məktəbi”nin şagirdlərlə aparılacaq işlər üzrə perspektiv planının aşağıdakı kimi hazırlanmasını məqbul hesab edirik:

№	Şagirdlərlə görüləcək işlərin qısa məzmunu	İşin forması	Məsul icraçı	İcra vaxtı
1	Peşə maarifi – pedaqoji peşənin başlıca xüsusiyyətləri ilə tanışlıq	Professioqramlarla tanışlıq; ali pedaqoji təhsil müəssisəsinə ekskursiya, oradakı iş prosesləri ilə tanışlıq; ayrı-ayrı fəkültələr haqqında dekanların məlumatlarının dinlənilməsi; “Müəllimlik incəsənətdir” mövzusunda viktorinanın təşkili; “Müəllimliyə gedən yol” adlı yol xəritəsi ilə tanışlıq və s.		
2	Peşə diaqnostikası. Şagirdlərin ayrı-ayrı fənlər üzrə idrakı motivlərinin və pedaqoji peşəyə olan sosial motivlərinin müəyyənləşdirilməsi	Test sınaqları, anket sorğuları və müşahidələrin aparılması; müsahibə; şagirdlərin təlim müvəffəqiyyətinin öyrənilməsi; şagirdlərin özünüqiymətləndirmə, iddia səviyyəsi, özünüreallaşdırma, və özünütəsdiqə cəhd meylinin öyrənilməsi; müxtəlif pedaqoji situasiyalar üzrə tapşırıqların həlli; “Gələcək peşəm haqqında nəyi bilirəm”, “Nə üçün müəllim olmaq istəyirəm?” mövzularında esse yazmaq və s.		

3.	Peşə məsləhətlərinin aparılması. Şagirdlərin peşə motivləri və diaqnostik materiallara əsaslanmaqla onlara müəyyən məsləhətlərin verilməsi.	Şagirdlərin ixtisas maraqları ilə təlim müvəffəqiyyətlərinin müqayisəli təhlili; diaqnostik materiallar əsasında məsləhətlərin verilməsi; “dəyirmi masa”, pedaqoji dəstəyin təşkili; “Yaxşı müəllim olmaq üçün nə etmək lazımdır?” mövzusunda viktorinanın təşkili; özünüinkışaf modeli ilə tanışlıq və s.		
4	Peşə adaptasiyası üzrə kompleks işlərin aparılması	Universitetin təhsil və tərbiyəvi fəaliyyətində iştirak; müxtəlif pedaqoji tapşırıqlar üzərində işləmək; müəllim-şagird münasibətləri üzrə pedaqoji məşğələlərin təşkili və s.		
5	Peşə tərbiyəsi işlərinin aparılması	Müəllim peşəsi haqqında söhbət, diskussiya və müsahibələrin təşkili; qabaqcıl müəllimlərin iş təcrübələrindən ibarət videoçarxların müşahidəsi; karyera imkanları haqqında məlumatların verilməsi, “Müasir müəllimin peşə və şəxsi keyfiyyətləri” mövzusunda dəyirmi masanın təşkili və s.		

Müəllim peşəsi üzrə peşəyönümü işlərinin “Pedaqoji universitet-məktəb” sistemində təşkil edilməsi məzunların müəllimlik peşəsinə heç də “axını” məqsədi daşımır. Bu, bir tərəfdən imtahan balları bu ixtisaslara uyğun gəldiyinə görə müəllim peşəsini “seçənlərin” deyil, bu sahəyə daha dərinləndirən marağı olan şagirdlərin seçilib yönəldilməsinə dəstək olmaq, digər tərəfdən də pedaqoji ali məktəblərə qəbul olunmaq istəyən abituriyentlərin pedaqoji peşə haqqında müəyyən məlumatlara malik olmaları məqsədinə xidmət edir ki, bunun da müsbət nəticəsi öz təsirini heç də çox gözlətməli olmur: pedaqoji peşəyə əsl müəllim olmaq, “ürəyini uşaqlara vermək” istəyən gənclər gəlirlər və seçdikləri peşənin sirlərinə sevə-sevə yiyələnirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Təhsil qanunvericiliyinə dair normativ-hüquqi sənədlər toplusu: 2 cildə, I c., Bakı: Şərq-Qərb, 2012, 312 s.
2. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. “Azərbaycan müəllimi” qəz., Bakı, 2013, 25 oktyabr
3. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2010, 80 s.
4. Əliyev H.Ə. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002, 580 s.
5. İlyasov M. Şagirdlərin peşə seçməyə hazırlanması. Bakı: Elm və təhsil, 2009, 292 s.

Redaksiyaya daxil olub 15.05.2021